

ระบบส่งต่อผู้ต้องขังป่วย

จะเด็จดาว สารบรรณ*

บทคัดย่อ

สิทธิในการรักษาพยาบาลและการส่งต่อผู้ป่วยไปรับบริการยังสถานพยาบาลที่มีความเหมาะสมในการดูแลรักษา เมื่อผู้ป่วยมีภาวะฉุกเฉิน หรือเกินขีดความสามารถในการดูแล เป็นสิทธิที่ผู้ป่วยพึงจะได้รับจากการดูแลทางสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองอย่างเสมอภาคตามหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดจากภาวะเจ็บป่วยนั้น ซึ่งผู้ต้องขังส่วนใหญ่ที่เป็นประชาชนคนไทย มีเลขประจำตัว 13 หลัก จะได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป คือ สิทธิหลักประกันสุขภาพ และสิทธิการรักษาอื่น เช่น สิทธิการรักษาประกันสังคม สิทธิการรักษาพยาบาลข้าราชการ รวมถึงการได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกรมราชทัณฑ์ เพื่อให้การดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังต่างชาติ และผู้ต้องขังคนไทยไร้สิทธิ (ไม่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก) ทั้งนี้เมื่อผู้ต้องขังเกิดภาวะเจ็บป่วยขึ้น สถานพยาบาลในเรือนจำ/ทัณฑสถานจะให้การดูแลรักษาเบื้องต้น และในรายที่มีอาการรุนแรงเกินขีดความสามารถเจ้าหน้าที่จะรายงานผู้บัญชาการเรือนจำ เพื่อพิจารณาส่งตัวออกไปรักษาที่สถานพยาบาลภายนอก โดยแนวทางในการส่งตัวผู้ต้องขังป่วยไปรักษานั้นมีลักษณะที่จำเพาะ เนื่องจากผู้ต้องขังป่วยเป็นผู้เข้ารับบริการในลักษณะที่มีอาการเจ็บป่วยและเป็นผู้ต้องขังราชทัณฑ์ การส่งตัวออกไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลภายนอกจึงได้มีปัจจัยเกี่ยวกับความมั่นคง ปลอดภัย การป้องกันการหลบหนีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งมีผลต่อการตอบรับการเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลปลายทาง ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการส่งตัวผู้ต้องขังออกไปรับการรักษาพยาบาลยังสถานพยาบาลภายนอกเรือนจำ การร่วมมือกันของกระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์จึงมีความสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการเข้ารับบริการสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป

คำสำคัญ : สิทธิการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง/ การส่งต่อทางการแพทย์ / เรือนจำ

---

* พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ แผนกงานประกันสุขภาพและประสานการแพทย์ ทัณฑสถาน
โรงพยาบาลราชทัณฑ์

Medical Referral for Sick Prisoners

Jadetdaw Saraban*

Abstract

A patient has the right to medical treatment and referral to appropriate medical care facilities, when the patient is in a state of emergency, or in a situation of exceeding the capacity of health care. It is the right of patients to receive equal care in public health. The state must provide equal protection under human rights principles, to prevent the danger of illnesses. Most inmates are Thai people, with 13-digit identification number, which will be entitled to medical treatment as well as the general public's right to health insurance, including other health treatment rights, such as social security rights, Civil servant rights, including budget allocation from the Department of Corrections. to provide health care for inmates of foreign countries. Thai inmates do not have these rights (no 13-digit identification number). When Thai inmates get sick, prison medical facility will provide basic medical care. For cases with severe symptoms, medical personnel will report to the prison director, for considerations to be sent out to appropriate external medical facilities. The guidelines for sending sick prisoners for external treatment are quite specifics, because of being inmates. There are safety factors to be concerned, to prevent the escape of sick prisoners. This affects the acceptance of hospital admissions. In order to promote and protect the human rights of inmates, particularly the problems and obstacles of sending prisoners to be treated in external medical facilities as outpatients, the cooperation of the Ministry of Public Health and the Department of Corrections is very important in solving these problems. This is in order for inmates to have equal access to public health services, as general Thai citizen.

Keywords: medical treatment for inmates/ medical referral/ prison

---

* Registered Nurse of Medical Correctional Institution

บทนำ

การจำคุกนั้นถือเป็นการจำกัดอิสรภาพของมนุษย์เป็นการจำกัดสิทธิบางส่วนอันเกิดจากการกระทำผิดและถูกลงโทษตามคำพิพากษา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องไม่กระทำในลักษณะที่เกินความจำเป็น ซึ่งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนควรปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม รวมถึงคำนึงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป เนื่องจากผู้ต้องขังยังคงเป็นพลเมืองของประเทศ ยังคงมีสิทธิเสรีภาพบางประการในฐานะปัจเจกชนที่จะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้มีชีวิตอยู่ มีที่พักอาศัย ได้รับการปฏิบัติตนตามสิทธิมนุษยชน โดยรัฐจะต้องให้ความคุ้มครองโดยเฉพาะสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอยู่อันล่วงละเมิดมิได้ แม้ว่าจะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการจากการกระทำผิดนั้นเช่น สิทธิการได้รับอาหาร สิทธิการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการติดต่อกับครอบครัวสิทธิในการรับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานจากรัฐ ซึ่งการบริการด้านสุขภาพนั้นนับได้ว่าเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มที่จะได้รับอย่างเท่าเทียมกันตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 47 กล่าวว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขของรัฐ บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

เมื่อผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยในเรือนจำ เจ้าหน้าที่ของสถานพยาบาลจะเป็นผู้ให้การดูแลเบื้องต้น หากอาการป่วยเกินขีดความสามารถของสถานพยาบาล เจ้าหน้าที่จะรายงานผู้บัญชาการเรือนจำ เพื่อพิจารณาส่งตัวออกไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอก ตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54 ให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล ซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วย อย่างน้อยหนึ่งคน และให้การดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับการตรวจร่างกายตามมาตรา 37 การดูแลสุขภาพอนามัย การสุขาภิบาล และการตรวจสุขภาพ ตามความจำเป็น และมาตรา 55 ในกรณีผู้ต้องขังป่วย มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตหรือเป็นโรคติดต่อให้ผู้บัญชาการเรือนจำดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการตรวจจากแพทย์โดยเร็ว และหากผู้ต้องขังนั้นต้องได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะด้านหรือถ้าคงรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำจะไม่ทุเลาดีขึ้น ให้ส่งตัวผู้ต้องขังดังกล่าวไปยังสถานบำบัดรักษาสำหรับโรคชนิดนั้นโดยเฉพาะ โรงพยาบาลหรือสถานบำบัดรักษาทางสุขภาพจิตนอกเรือนจำต่อไป ทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการส่งตัวผู้ต้องขังไปรักษาตัวนอกเรือนจำ ระยะเวลาการรักษาตัว รวมทั้งผู้มีอำนาจอนุญาตให้เป็นไปตามกฎกระทรวงโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

ผู้ต้องขังป่วย คือ ผู้ต้องขังโดยทั่วไปที่มีอาการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนผู้ต้องขังที่ติดฝิ่น กัญชา สิ่งเสพติดอื่น ซึ่งมีอาการร้ายแรง หรือหญิงตั้งครรภ์ หรือมีลูกอ่อน ซึ่งจัดเป็นผู้เจ็บป่วยโดยอนุโลมตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 74 ดังนั้น ผู้ต้องขังป่วยจึงประกอบไปด้วย (สำนักทัณฑวิทยาส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง, 2554)

1. ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยทางร่างกาย
2. ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยทางจิตใจ
3. ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ หรือมีลูกอ่อน
4. ผู้ต้องขังติดยาเสพติดให้โทษ

สำหรับการให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วยในเรือนจำนั้น ในเบื้องต้นผู้ต้องขังที่มีอาการเจ็บป่วยจะได้รับการดูแลรักษาโดยพยาบาลเรือนจำที่ประจำอยู่สถานพยาบาลเรือนจำ/ทัณฑสถานนั้นๆ และหากมีอาการที่เกินศักยภาพในการรักษาพยาบาลภายในเรือนจำ นายแพทย์ประจำเรือนจำจะเป็นผู้พิจารณาในการส่งตัวผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษายังโรงพยาบาลของรัฐภายนอก โดยการรับ-ส่งต่อผู้รับบริการเป็นวิธีการที่ให้หน่วยบริการประจำ หรือหน่วยบริการที่ให้บริการแก่ผู้ป่วยเมื่อเกินขีดความสามารถหรือศักยภาพของหน่วยบริการนั้นๆจะต้องจัดการให้ผู้ป่วยได้รับการส่งต่อไปยังหน่วยบริการระดับทุติยภูมิ หรือ ตติยภูมิที่เหมาะสม เพื่อให้ได้รับการที่มีคุณภาพและปลอดภัย และเมื่อผู้ป่วยอาการดีขึ้นจนสามารถกลับหน่วยบริการประจำ หรือหน่วยบริการใกล้บ้านได้แล้วจะต้องมีระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2560) เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญของการรักษาพยาบาล ตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุขในหมวด 3 การจัดทำให้มีการส่งต่อผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลอื่น เมื่อมีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ป่วย ถ้ามีความจำเป็นต้องส่งต่อผู้ป่วย หรือผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยมีความประสงค์จะไปรับการรักษาพยาบาลที่สถานพยาบาลอื่น ผู้รับอนุญาตและผู้ดำเนินการต้องจัดการให้มีการจัดส่งต่อไปยังสถานพยาบาลอื่นตามความเหมาะสม ในกรณีที่ผู้ประกอบวิชาชีพให้การรับรองว่าการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันการเสียชีวิต หรือการรุนแรงขึ้นของการเจ็บป่วยของผู้ป่วยฉุกเฉินนั้น หรือเกินขีดความสามารถ ให้สถานพยาบาลประเภทที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืนดำเนินการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินตามมาตรฐานการส่งต่อผู้ป่วยที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด ซึ่งในกรณีผู้ต้องขังป่วย การที่จะส่งต่อไปรักษายังสถานพยาบาลอื่นภายนอกโดยความต้องการของผู้ป่วยหรือญาตินั้นมีโอกาสทำได้เนื่องจากเป็นผู้ป่วยที่ต้องราชทัณฑ์ การส่งต่อไปรับบริการยังสถานพยาบาลภายนอกเรือนจำจึง

จำเป็นจะต้องผ่านความเห็นชอบของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น โดยมีแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

1. พิจารณาแต่เฉพาะที่เห็นว่ามีความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น ที่จะต้องออกไปรับการรักษาภายนอกและพิจารณาให้ไปรับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลของรัฐเป็นอันดับแรก เว้นแต่แพทย์ได้ตรวจวินิจฉัยแล้วมีความเห็นให้ส่งไปรักษาโรงพยาบาลเอกชน เพราะโรงพยาบาลรัฐขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จะรักษาผู้ป่วยไว้ได้ หรือโรงพยาบาลรัฐอยู่ห่างไกล หากผู้ต้องขังป่วยไม่ได้รับการตรวจวินิจฉัยหรือรักษาอย่างทัน่วงทีอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต หรือทุพพลภาพ จึงส่งตัวไปโรงพยาบาลเอกชนได้ และเมื่อพ้นขีดอันตรายแล้วให้รับส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐโดยเร็ว

2. อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้มอบอำนาจให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน/สถานกักกันและสถานกักขัง ซึ่งสังกัดราชการบริหารส่วนกลางปฏิบัติราชการแทนในการพิจารณาให้ผู้ต้องขังป่วยออกไปตรวจรักษา และ/หรืออยู่พักรักษาตัวยังโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำและทัณฑสถาน ตามความเหมาะสมและความจำเป็นแห่งโรค ส่วนเรือนจำ/ทัณฑสถานซึ่งสังกัดราชการบริหารส่วนภูมิภาค อธิบดีได้มอบอำนาจให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อการนี้แล้ว

3. การขออนุญาตย้ายผู้ต้องขังป่วยไปคุมขังยังเรือนจำ/ทัณฑสถานที่ไม่มีโรงพยาบาลและแพทย์เฉพาะโรคเพื่อการบำบัดรักษา อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้มอบอำนาจให้ผู้บัญชาการกองบริการทางการแพทย์ในการพิจารณาอนุญาต

4. การย้ายผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ป่วยทางจิต ให้ดำเนินการเหมือนผู้ต้องขังที่ป่วยด้วยโรคทางกาย (สำนักทัณฑวิทยาส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง, 2554)

ระบบส่งต่อผู้ต้องขังป่วย

ระบบการส่งต่อผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำ พ.ศ. 2559 มีทั้งหมด 2 กรณี คือ กรณีที่ออกไปรักษาแบบไป-กลับในวันเดียว และกรณีที่ผู้ต้องขังป่วยนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

- แนวทางในการปฏิบัติกรณีผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำ (ไป-กลับในวันเดียว)

กรณีผู้ต้องขังป่วยต้องไปรับการตรวจหรือรักษายังโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ โดยไป-กลับในวันเดียวต้องขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำในการนำตัวผู้ต้องขังออกไปโรงพยาบาล (ทั้งกรณีปกติ

หรือกรณีฉุกเฉินตามแต่เหตุการณ์) โดยเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมจะต้องขอหลักฐานใบรับรองแพทย์ ซึ่งระบุชื่อผู้ต้องขัง ชื่อโรค อาการเจ็บป่วย วันที่ และสถานที่ที่รักษาให้ชัดเจน แล้วรายงานผู้บัญชาการเรือนจำทราบ และในการควบคุมให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับการนำผู้ต้องขังป่วยส่งโรงพยาบาล

- แนวทางการปฏิบัติกรณีผู้ต้องขังต้องพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล

1. เมื่อนำผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำแล้ว แพทย์มีความเห็นว่าต้องนอนพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่จะต้องขอใบแสดงความเห็นแพทย์ผู้รักษา ระบุชื่อผู้ต้องขัง ชื่อโรค วันที่แพทย์รับตัว ระยะเวลาในการรักษา นำเสนอต่อผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน เพื่อพิจารณาอนุญาตในการอยู่พักรักษาตัวที่โรงพยาบาลตามความเห็นแพทย์และความจำเป็นแห่งโรคและอาการ หากผู้ต้องขังต้องพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลเป็นเวลานาน เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมจะต้องขอใบแสดงความเห็นแพทย์เป็นระยะๆ โดยระบุวันที่อยู่พักรักษาตัวให้ต่อเนื่องและชัดเจน เพื่อนำเสนอรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน และจัดทำรายละเอียดผู้ต้องขังป่วยโรงพยาบาลภายนอก เพื่อให้ฝ่ายรักษาการณ์มอบให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมผู้ต้องขังป่วยไปด้วย

2. ผู้ต้องขังป่วยซึ่งได้รับการบำบัดรักษาที่โรงพยาบาลภายนอกมาเป็นเวลาสมควร แต่อาการเจ็บป่วยยังไม่ทุเลา เพื่อความปลอดภัยในการควบคุมให้เรือนจำขออนุมัติกรมฯ เพื่อย้ายผู้ต้องขังป่วยไปรับการรักษาตัวที่ทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์

กรณีเป็นผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างสอบสวน หรือระหว่างพิจารณาคดี เมื่อมีความจำเป็นต้องออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำ อาจแนะนำให้ผู้ป่วยหรือญาติยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวชั่วคราว (ประกันตัว) เพื่อออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำได้ หรือดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 เพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 มาตรา 5 (สำนักทัณฑวิทยาส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง, 2554)

การนำตัวผู้ต้องขังป่วยส่งโรงพยาบาลมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้มีการจัดเตรียมอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ดังนี้

1. ใช้อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ 2 คน ต่อผู้ต้องขัง 1 คน เว้นแต่กรณีผู้ต้องขังป่วยที่ต้องนำส่งโรงพยาบาลในคราวเดียวกันมากกว่า 1 คน ให้ใช้เจ้าหน้าที่ 1 คน ต่อผู้ต้องขัง 1 คนได้ และต้องมีเจ้าหน้าที่ระดับผู้บังคับบัญชาหรือผู้ได้รับมอบหมายควบคุมไปด้วย โดยไม่รวมพนักงานขับรถ

2. ให้ระมัดระวังการควบคุมเป็นพิเศษ มิให้มีการหลบหนีทุกขณะ

3. กรณีเป็นผู้ต้องขังที่มีโทษสูง เช่น คดียาเสพติดรายใหญ่ หรือคดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรง หรือผู้ต้องขังมีอิทธิพล ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ เพื่อรักษาความปลอดภัยขณะนำส่งโรงพยาบาล

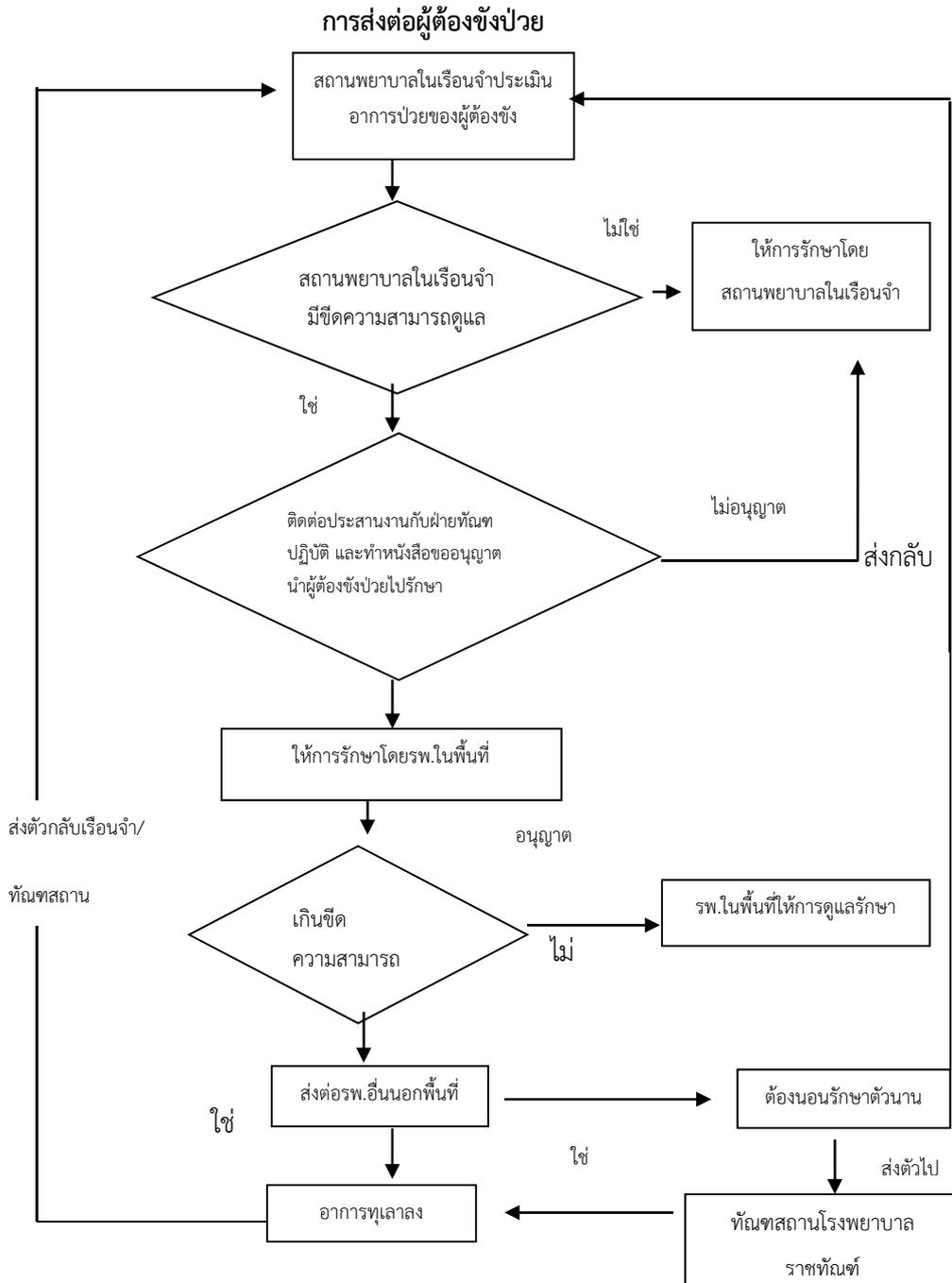
4. การควบคุมผู้ต้องขังป่วยไปโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ เจ้าหน้าที่ควบคุมมีอำนาจใช้กุญแจมือเป็นเครื่องพันธนาการได้ เว้นแต่ผู้ต้องขังนั้นเป็นผู้ร้ายรายสำคัญให้ใช้เครื่องพันธนาการอย่างอื่น ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงเพื่อความปลอดภัยในการควบคุม แต่ในกรณีที่ผู้ต้องขังป่วยซึ่งไม่สามารถเดินได้ จะไม่ใช่เครื่องพันธนาการใดๆก็ได้

5. เตรียมหลักฐานทะเบียนประวัติและรูปถ่ายของผู้ต้องขังป่วย ให้เจ้าหน้าที่ประตูเรือนจำ/ทัณฑสถานตรวจสอบก่อน-หลัง กลับจากโรงพยาบาล (สำนักทัณฑวิทยาส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง, 2554)

ทั้งนี้ในการนำตัวผู้ต้องขังป่วยส่งโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ มีแนวทางการดำเนินงานตามผังกระบวนการ ดังนี้ (แผนภาพที่1)

กรมราชทัณฑ์ สังกัดกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ในการให้การควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติ ซึ่งในการดำเนินการตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์นั้น นอกจากจะเป็นการควบคุมดูแลในด้านพฤติกรรมเสียแล้ว ยังได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ (กรมราชทัณฑ์, 2560) โดยให้การดูแลในด้านบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน ด้วยการจัดให้ในแต่ละเรือนจำมีสถานพยาบาล เพื่อให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย และได้มีการจัดตั้งทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ เพื่อให้การดูแลสุขภาพแก่ผู้ต้องขังป่วยที่เกินศักยภาพในการรักษาของสถานพยาบาลเรือนจำ หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยที่ต้องได้รับการดูแลรักษาพยาบาลเป็นระยะเวลานาน อันจะส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยเมื่อรักษาตัวยังโรงพยาบาลภายนอกที่ขาดความพร้อมด้านระบบในการควบคุม ผู้ต้องขังป่วยก็จะถูกส่งตัวเข้ามารับการรักษาที่ทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ เพื่อสะดวกต่อการควบคุมและการให้การรักษาพยาบาล

ปัจจุบันทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ถือเป็นศูนย์กลางการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เกิดอาการเจ็บป่วยจากเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศทั้งหมด 143 แห่ง โดยสิทธิการรักษาของผู้ต้องขังส่วนใหญ่ เป็นสิทธิการรักษาประกันสุขภาพเช่นเดียวกับประชาชนคนไทยทั่วไปที่มีเลขบัตรประจำตัวประชาชน 13 หลัก (ผู้จัดการ, 2560) มีสิทธิในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพที่เท่าเทียมกับพลเมืองของประเทศไทย ซึ่งมีการจัดสรรงบประมาณในการดูแลโดยกองทุนหลักประกันสุขภาพ

แผนภาพที่ 1 ผังกระบวนการการส่งต่อผู้ต้องขังป่วย (จะเด็จดาว, 2560)

แห่งชาติ รองลงมาคือ สิทธิประกันสังคม ซึ่งให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้าง ผู้ประกันตน เป็นสิทธิการรักษาที่ผู้ต้องขังมีก่อนที่จะถูกจำคุกในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในกรณีนี้โรงพยาบาลประจำสถานพยาบาลจะต้องเป็นผู้ดำเนินการติดต่อกับโรงพยาบาลตามบัตรรับรองสิทธิ เพื่อขอรับรองค่าใช้จ่ายบริการทางการแพทย์จากโรงพยาบาลดังกล่าว (สำนักงานประกันสังคม, 2558) และลำดับสุดท้าย คือ สิทธิการรักษาพยาบาลข้าราชการ ซึ่งในการเข้ารับบริการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังจะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกรมบัญชีกลางเช่นเดียวกับผู้ใช้สิทธิการรักษาพยาบาลข้าราชการโดยทั่วไป ในกรณีที่บุคคลไร้สิทธิ (เป็นคนไทย แต่ไม่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก) กรมราชทัณฑ์ได้มีการจัดสรรงบประมาณในการดูแลผู้ป่วยกลุ่มนี้ เพื่อให้สามารถเข้ารับไปยังบริการสุขภาพได้อย่างเท่าเทียม และในกรณีที่เป็นผู้ป่วยต่างชาติ กรมราชทัณฑ์จะดำเนินการประสานงานกับสถานทูตของผู้ต้องขังป่วยรายนั้นๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายบริการทางการแพทย์ เพื่อให้ผู้ต้องขังป่วยได้รับการดูแลรักษาตามหลักสิทธิมนุษยชน

ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับงบประมาณที่จำกัด ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ อีกทั้งยังขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ ส่งผลให้มีการส่งตัวผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษาโรงพยาบาลภายนอก เพื่อให้ผู้ต้องขังป่วยได้รับการดูแลรักษาที่ได้มาตรฐานและเหมาะสมกับอาการเจ็บป่วย แต่เนื่องจากผู้มารับบริการที่ทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์นั้นมีข้อแตกต่างจากผู้ป่วยรายอื่นทั่วไปที่สามารถเลือกรับบริการสุขภาพที่เหมาะสมกับตนเองได้ ในขณะที่ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานไม่มีอิสระในการเลือกรับบริการสุขภาพ ดังนั้น การจำคุกจึงเป็นการขัดขวางอิสรภาพในการเลือกรับบริการทางสุขภาพของผู้ต้องขัง ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ต้องขังป่วยนั้นเป็นผู้เข้ารับบริการในลักษณะที่เป็นผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยและเป็นผู้ต้องราชทัณฑ์ ซึ่งส่งผลต่อการดูแลที่นอกจากจะต้องคำนึงในด้านสุขภาพแล้ว ยังจะต้องให้การดูแลควบคุมตามคำพิพากษาควบคู่กันไปด้วย ดังนั้นการจะส่งตัวออกไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลภายนอกจึงมีปัจจัยเกี่ยวกับความมั่นคง ปลอดภัย การป้องกันการหลบหนีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และการกำหนดบทลงโทษของผู้ต้องขังก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เข้ามามีผลต่อการพิจารณาส่งตัวผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอก กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ต้องขังป่วยมีโทษจำคุกสูง ก็จะมีข้อจำกัดในการที่จะได้รับการพิจารณาให้ออกไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลภายนอก เว้นแต่มีอาการเจ็บป่วยที่ฉุกเฉินหรือรุนแรงอันจะเป็นอันตรายต่อชีวิต หรือทุพพลภาพ และด้วยสถานภาพที่เป็นผู้ต้องราชทัณฑ์ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ได้ส่งผลต่อการรับตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลปลายทาง เนื่องจากการมีผู้ต้องขังเข้าไปรับบริการยังสถานพยาบาลภายนอกนั้นย่อมมีผลต่อภาพลักษณ์ของโรงพยาบาล รวมถึงประชาชนที่เข้ารับการรักษาพยาบาลเกิดความตื่นตระหนกในภาพลักษณ์ของผู้ต้องขัง ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการส่งตัวผู้ต้องขังออกไปรับการรักษาพยาบาลยังสถานพยาบาลภายนอกเรือนจำ และเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสิทธิการรับบริการสุขภาพที่ได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลทุกคนมีสิทธิในการเข้ารับบริการสาธารณสุขอันมีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพที่พึงจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เว้นแม้แต่กลุ่มผู้เปราะบางในการเข้าถึงบริการ

สุขภาพเช่นผู้ต้องขัง การร่วมมือกันของภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์จึงมีความสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

แนวทางป้องกัน แก้ไข ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ผู้ต้องขังป่วยได้มีโอกาสเข้ารับการรักษา ณ สถานพยาบาลที่มีศักยภาพในการดูแล จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการกระตุ้นให้แต่ละเรือนจำตระหนักถึงการส่งเสริมสุขภาพที่ดีของผู้ต้องขัง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมการจัดอนามัยและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำให้ถูกสุขลักษณะ เน้นการป้องกันการเกิดภาวะเจ็บป่วยของผู้ต้องขัง

2. สถานพยาบาลในเรือนจำแต่ละแห่งควรมีมาตรการคัดกรองโรคระบาดที่เป็นอันตรายต่อผู้ต้องขัง ควรมีการตรวจหาเชื้ออย่างสม่ำเสมอเป็นประจำอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เช่น ควรมีการเอ็กซเรย์ปอดหาเชื้อวัณโรค ควรมีการแจกวักซีนไข้หวัดใหญ่ในเรือนจำ เพื่อเป็นการส่งเสริมและป้องกันโรคของผู้ต้องขัง

3. กระทรวงสาธารณสุขควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ในการดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำ เช่น จัดแพทย์เฉพาะทางเข้ามาตรวจรักษา การให้ความอนุเคราะห์ในด้านวัสดุ ยา และเวชภัณฑ์ที่จำเป็นในเขตพื้นที่ที่มีความขาดแคลน

4. โรงพยาบาลในเขตพื้นที่ที่รับการส่งตัวผู้ต้องขังควรประสานกับกรมราชทัณฑ์ เพื่อพิจารณาจัดห้องพิเศษไว้สำหรับผู้ต้องขังป่วยที่ถูกส่งตัวมาจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน และสถานที่สำหรับการเฝ้าเวรยามของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้มีลักษณะเหมาะสมกับการควบคุมผู้ต้องขังไม่ให้หลบหนี รวมถึงการจัดให้มีช่องทางพิเศษในการตรวจรักษาผู้ต้องขังป่วย โดยที่ไม่ต้องนั่งรอคิวร่วมกับผู้ป่วยทั่วไป เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สะดวกในการควบคุมดูแล ลดความเสี่ยงในการหลบหนี และลดความตื่นตระหนกของผู้มารับบริการที่มีต่อภาพลักษณ์ของผู้ต้องขัง

5. กรมราชทัณฑ์ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่ไม่ใช่พยาบาลวิชาชีพ ทำหน้าที่ทางธุรการในการติดต่อประสานงาน และขึ้นทะเบียนสิทธิการรักษาพยาบาลให้ตรงกับความเป็นจริงและทันสมัยที่สุด เพื่อลดภาระของพยาบาลวิชาชีพในงานธุรการ และเพื่อให้พยาบาลวิชาชีพมีเวลาในการตรวจดูแลรักษาผู้ต้องขังมากขึ้น

6. กรมราชทัณฑ์ควรจัดให้มีช่องทางในการมารับผู้ต้องขังออกจากเรือนจำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้น

7. กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณาจัดทำระเบียบวิธีปฏิบัติในการอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำ ให้มีความชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกี่ยวกับการปฏิบัติในการพิจารณาส่งตัวผู้ต้องขังป่วยออกไปรักษายังโรงพยาบาลนอก และในกรณีผู้ต้องขังเจ็บป่วยฉุกเฉิน เพื่อให้มีมาตรฐานที่รับรองได้ว่าผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยและเจ็บป่วยฉุกเฉินจะสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้อย่างทันทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

8. กระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์ควรร่วมกันกำหนดนโยบายที่ชัดเจนของระบบเครือข่ายในการส่งต่อผู้ต้องขังป่วย เพื่อเป็นการรองรับการดูแลผู้ต้องขังป่วยที่เกินขีดความสามารถในการดูแลของเรือนจำ/ทัณฑสถาน ลดการปฏิเสธการรับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ในความดูแล

9. กรมราชทัณฑ์ควรมีการจัดเตรียมอัตรากำลังในการส่งตัวผู้ต้องขังป่วยไปรักษายังโรงพยาบาลภายนอก รวมถึงในกรณีส่งตัวผู้ป่วยฉุกเฉิน ให้เพียงพอกับความจำเป็น เพื่อลดปัญหาการขาดโอกาสในการเข้ารับรักษาพยาบาลที่ปลอดภัย และมีมาตรฐานของผู้ต้องขังป่วย

10. กระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์ควรมีการเจรจากับสถานทูตของประเทศต่างๆ ในการให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วยต่างชาติ เช่น การติดต่อสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวทางการรักษา การเบิกจ่ายค่าบริการทางการแพทย์ เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังป่วยต่างชาติของกรมราชทัณฑ์

11. ควรจัดทำระบบข้อมูลการรับและส่งตัวผู้ต้องขังเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลภายนอกเพื่อให้ง่ายต่อการติดตามสำหรับตำรวจหรือศาลในการติดตามคดี

บทสรุป

ผู้ต้องขังแม้จะเป็นบุคคลที่มีข้อจำกัดในด้านอิสรภาพและถูกจำกัดสิทธิบางประการ แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นยังคงอยู่ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงไม่ควรละเมิดความเป็นปัจเจกชน ซึ่งได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและไม่มีผู้ใดล่วงละเมิดได้ ในด้านการเข้ารับบริการสาธารณสุขอันเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ รัฐควรมีการบริหารจัดการให้อย่างเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการแบ่งแยกด้วยเหตุเพียงเพราะเป็นผู้กระทำผิด นอกจากนี้การจัดการระบบการรับและส่งต่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับผู้ต้องขังป่วยให้สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน ได้รับการดูแลรักษาอย่างถูกต้องและทันที่ ลดอัตราการตาย อัตราการป่วย ลดระยะเวลารอคอย ยังส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งการปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มที่มีความเปราะบางในการเข้าถึงบริการสุขภาพกับพลเมืองของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (2560). ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์, 6 พฤศจิกายน 2560. แหล่งข้อมูล:

[Online], available from

<http://www.correct.go.th/newcorrectweb/index.php/about-us/authority-and-division>

กรมราชทัณฑ์. (2560). ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปรักษาตัวนอก

เรือนจำ, 6 พฤศจิกายน 2560. แหล่งข้อมูล: [Online], available from

<http://lad.correct.go.th/main/wp-content/uploads/2016/06...pdf>

- ผู้จัดการ. (2560, 16 กรกฎาคม). นักโทษไร้เลขประชาชน 4.3 หมื่นคน เร่งพัฒนาระบบสุขภาพเพิ่มการเข้าถึงรักษา, แหล่งข้อมูล: [Online], available from <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9600000072262> เข้าถึง เมื่อ 1 พฤศจิกายน 2560.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560, 31 มีนาคม). ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ป่วยฉุกเฉิน การระดมทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเยียวยา และการจัดให้มีการส่งต่อผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาลอื่น. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 94 ง หน้า 7.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560, 6 เมษายน). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 12.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560, 18 กุมภาพันธ์). พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560. เล่ม 134 ตอนที่ 21 ก หน้า 17-18.
- สำนักทัณฑวิทยา ส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง. (2554). คู่มือปฏิบัติงานสำหรับเจ้าพนักงานเรือนจำ (ฉบับพกพา). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์. หน้า 131-140
- สำนักงานประกันสังคม. (2558, 20 ตุลาคม). สิทธิประโยชน์, 1 พฤศจิกายน 2560. แหล่งข้อมูล: [Online], available from <http://www.sso.go.th/wpr/content.jsp?cat=868&id=3628>
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2560). คู่มือแนวทางปฏิบัติในการขอรับค่าใช้จ่ายเพื่อบริการสาธารณสุข ปีงบประมาณ 2561. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์. หน้า 21.